«فرهیختگان» ۱۰ نمونهٔ استفاده از امکان‌های متروک‌ماندهٔ دانشگاه آزاد را بررسی می‌کند

فرمول احیای ظرفیت‌های خاموش دانشگاه

سارا طاهری
خبرنگار گروه دانشگاه

با تأکید شهید دکتر طهرانچی و حمایت مستقیم صندوق‌های پژوهش و فناوری دانشگاه آغاز شد، علاوه بر افزایش درآمدهای غیرشهریه‌ای، زمینه‌ای را برای ترکیب علم و آموزش با اجرای پروژه‌های عملی فراهم کرد. حالا در استان‌های مختلف کشور، واحدهای دانشگاه آزاد با شناسایی و احیای مجموعه‌های غیرفعال مثل زمین‌های بلااستفاده، طرح‌هایی را اجرا کرده‌اند که نشان‌دهندهٔ ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل این دانشگاه در بخش‌های تولیدی است. ظرفیت‌هایی که البته تا پیش از این شناخته نشده بودند و در دوره شهید طهرانچی به فعلیت رسیدند. از پرورش گوسفند دوقلوزا در واحد ساوه که به هدف بهبود نژاد دام آغاز شده، تا توسعه مزارع پرورش ماهیان گرمابی در اهواز که در سال اول درآمدی قابل توجه کسب کرده است. در حوزه شیلات نیز، احیای رشته‌های تعطیل شده در چابهار با جذب دانشجویان جدید و اجرای پروژه‌های نوآورانه پرورش میگو و ماهی در قفس، گام بلندی در جهت توسعه پایدار در سواحل مکران برداشته شده است. این تحولات در کنار نقش آفرینی جدی دانشگاه در حوزه امنیت غذایی، هم باعث کسب درآمدهای غیرشهریه‌ای شده است و هم به ایجاد فرصت‌های جدید علمی و پژوهشی برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان منجر شده و حتی مسیر دانشگاه را به سمت یک کارگیری دانش در میدان عمل هدایت کرده است. در این گزارش تلاش کرده‌ایم ۱۰ نمونه از موفقیت طرح‌های اقتصادی و کشاورزی در واحدهای مختلف دانشگاه آزاد را بررسی کنیم که در ادامه از نظر می‌گذرانید.

احیای مزرعهٔ ۴۷ هکتاری واحد اسلامشهر

بخش اعظم زمین ۴۷ هکتاری دانشگاه آزاد واحد اسلامشهر سال‌ها بی‌حاصل و البته بدون آب مانده بود. بخشی از آن از روی کاغذ به مزرعه‌ای تبدیل شده بود که سال‌ها اجاره داده می‌شد؛ این در حالی بود که دکتر طهرانچی در سخنانی صراحتاً اعلام کرده بود: «نگاه‌داری نمی‌کنیم و اجاره دادن زمین در دانشگاه آزاد ممنوع است.» با پیشنهاد و پیگیری رئیس قفید دانشگاه، سیاست در واحد اسلامشهر نیز تغییر کرد و اواخر سال ۱۴۰۳ ورق برگشت. سال گذشته با کمک و مشارکت اعضای هیئت علمی، هیئت عامل کشاورزی در این واحد تشکیل شد. اما پس از شروع به فعالیت کشاورزی مانع بزرگی سر راه قرار داشت؛ زمین ۱۵ سال فاقد سهمیه آب بود. اعضای هیئت علمی گروه‌های مهندسی برای رفع این چالش دست به کار شدند و موفق شدند تا آب را به زمین برسانند.

با استفاده از شیوه‌های علمی و براساس پژوهش‌ها و تحقیقات اعضای هیئت علمی گروه کشاورزی کار با کاشت بذر گندم و جو در این زمین آغاز شد. همان زمان ۱۰ عضو هیئت علمی گروه کشاورزی که سال‌ها در کلاس‌ها درس تدریس می‌کردند، پا به میدان گذاشته تشکیل شد. چشم‌اندازی روشن در نظر داشت؛ بازگشت زمین‌ها و استخرهایی که سال‌ها رها شده بودند به چرخه بهره‌وری. نتیجه اما فراتر از پیش‌بینی‌ها بود؛ هم درختان نخل و پسته جانی دوباره گرفتند و هم تولید ماهی رونق گرفت.

داستان از استخر بزرگ دانشگاه آزاد باقی آغاز شد. استخری با طراحی حرفه‌ای که سال‌ها بلااستفاده مانده بود. با ورود تیم کشاورزی، این ظرفیت فراموش‌شده به ۱۶ استخر کوچک‌تر تقسیم و زمینه برای شروع پرورش ماهی فراهم شد. در یک سال، دو دوره پرورش قزل‌آلا و سپس تیلاپیا در این مجموعه انجام شد و دانشگاه با دریافت وام از صندوق پژوهش و فناوری، توانست سیستم آبیاری را اصلاح و مصرف آب را بهینه‌سازی کند. کار به همین‌جا ختم نشد و همین بهینه‌سازی آبی تأثیر غیرمنتظره‌ای به دنبال داشت و نخل‌ها و باغ‌های پسته‌ای که در رکود به سر می‌بردند، حالا سرسبز و زنده شدند. درواقع با یک تیر دو نشان زده شد؛ استخرهایی که زمانی بلااستفاده بودند، نه تنها ماهی تولید می‌کنند بلکه به درختان نیز آب و جان می‌رسانند.

درواقع در کنار این پروژه، باغ نخل، پسته و زیتون نیز که در مجاورت استخر قرار دارند، وارد چرخه بهره‌وری شده‌اند. آن‌طور که دهقانی اشکذری، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان یار به عنوان «استادان عرصه» قدم به مزرعه دانشگاه گذاشتند و البته ضمن آموزش، این یار خودشان دست به کار کاشت، داشت و برداشت زدند. حالا دیگر فقط به ارائه تئوری آموزش‌ها در کلاس‌های دانشگاه بسنده نمی‌شود؛ همان دیدگاه‌های علمی در زمین‌های مزرعه هم اجرا می‌شوند. نتیجه آن هم بهار امسال به بار نشست و ۲۰۰ تن جو و ۶۰ تن گندم از مزرعه ۴۷ هکتاری واحد اسلامشهر برداشت شد.

داستان مزرعه واحد اسلامشهر، روایت امید در پس تحول است؛ جایی که استادان به تدریس در کلاس‌های درس بسنده نکردند، بلکه به میدان آمدند تا در مزرعه، فصل جدیدی از آموزش و پژوهش را رقم بزنند و زمین بی‌آب را به مزرعه‌ای زنده و پرثمر تبدیل کنند. زمینی که تا پیش از این به دلیل مشکل آب بخشی از آن مورد استفاده قرار می‌گرفت حالا با همت اساتید و هیئت‌عامل واحد اسلامشهر، کل مساحت زمین زیر کشت رفته و مهم‌تر از آن محیطی برای برگزاری کلاس‌های عرصه دانشجویان ارشد و دکتری گروه کشاورزی فراهم شده است.

یک تیر و چند نشان با تغییر کاربری زمین متروکهٔ واحد مهاباد

دانشگاه آزاد واحد مهاباد سال‌ها مالک یک زمین ۱۲ هکتاری بود که نه استفاده آموزشی مشخصی از آن می‌شد، نه بهره‌برداری اقتصادی. زمینی که روزگاری قرار بود پایگاه توسعه علمی در حوزه گیاه پزشکی و هواشناسی کشاورزی باشد، در عمل به حال خود رها شده بود. اما همین زمین، حالا به یکی از دارایی‌های مهم واحد مهاباد تبدیل شده؛ زمینی که هم عرصه‌ای برای پژوهش دانشجویان رشته‌های کشاورزی است و هم منبعی درآمدزا برای دانشگاه.

تحولی که در سال ۱۴۰۲ در این زمین رخ داد، نقطه‌عطفی در عملکرد این واحد دانشگاهی بود. زمین ۱۲ هکتاری که پیش‌تر

بود که به اشغال‌کنندگان تعلق داشت، بازگشت زمین‌ها و استخرهایی که سال‌ها رها شده بودند به چرخه بهره‌وری. نتیجه اما فراتر از پیش‌بینی‌ها بود؛ هم درختان نخل و پسته جانی دوباره گرفتند و هم تولید ماهی رونق گرفت.

داستان از استخر بزرگ دانشگاه آزاد باقی آغاز شد. استخری با طراحی حرفه‌ای که سال‌ها بلااستفاده مانده بود. با ورود تیم کشاورزی، این ظرفیت فراموش‌شده به ۱۶ استخر کوچک‌تر تقسیم و زمینه برای شروع پرورش ماهی فراهم شد. در یک سال، دو دوره پرورش قزل‌آلا و سپس تیلاپیا در این مجموعه انجام شد و دانشگاه با دریافت وام از صندوق پژوهش و فناوری، توانست سیستم آبیاری را اصلاح و مصرف آب را بهینه‌سازی کند. کار به همین‌جا ختم نشد و همین بهینه‌سازی آبی تأثیر غیرمنتظره‌ای به دنبال داشت و نخل‌ها و باغ‌های پسته‌ای که در رکود به سر می‌بردند، حالا سرسبز و زنده شدند. درواقع با یک تیر دو نشان زده شد؛ استخرهایی که زمانی بلااستفاده بودند، نه تنها ماهی تولید می‌کنند بلکه به درختان نیز آب و جان می‌رسانند.

درواقع در کنار این پروژه، باغ نخل، پسته و زیتون نیز که در مجاورت استخر قرار دارند، وارد چرخه بهره‌وری شده‌اند. آن‌طور که دهقانی اشکذری، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان

احیای استخرهای راکد جان تازه‌ای به باغ‌ها داد

وقتی هیئت عامل کشاورزی در دانشگاه آزاد استان یزد در سال گذشته تشکیل شد، چشم‌اندازی روشن در نظر داشت؛ بازگشت زمین‌ها و استخرهایی که سال‌ها رها شده بودند به چرخه بهره‌وری. نتیجه اما فراتر از پیش‌بینی‌ها بود؛ هم درختان نخل و پسته جانی دوباره گرفتند و هم تولید ماهی رونق گرفت.

داستان از استخر بزرگ دانشگاه آزاد باقی آغاز شد. استخری با طراحی حرفه‌ای که سال‌ها بلااستفاده مانده بود. با ورود تیم کشاورزی، این ظرفیت فراموش‌شده به ۱۶ استخر کوچک‌تر تقسیم و زمینه برای شروع پرورش ماهی فراهم شد. در یک سال، دو دوره پرورش قزل‌آلا و سپس تیلاپیا در این مجموعه انجام شد و دانشگاه با دریافت وام از صندوق پژوهش و فناوری، توانست سیستم آبیاری را اصلاح و مصرف آب را بهینه‌سازی کند. کار به همین‌جا ختم نشد و همین بهینه‌سازی آبی تأثیر غیرمنتظره‌ای به دنبال داشت و نخل‌ها و باغ‌های پسته‌ای که در رکود به سر می‌بردند، حالا سرسبز و زنده شدند. درواقع با یک تیر دو نشان زده شد؛ استخرهایی که زمانی بلااستفاده بودند، نه تنها ماهی تولید می‌کنند بلکه به درختان نیز آب و جان می‌رسانند.

درواقع در کنار این پروژه، باغ نخل، پسته و زیتون نیز که در مجاورت استخر قرار دارند، وارد چرخه بهره‌وری شده‌اند. آن‌طور که دهقانی اشکذری، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان یزد می‌گوید، در سال گذشته تشکیل شد، چشم‌اندازی روشن در نظر داشت؛ بازگشت زمین‌ها و استخرهایی که سال‌ها رها شده بودند به چرخه بهره‌وری. نتیجه اما فراتر از پیش‌بینی‌ها بود؛ هم درختان نخل و پسته جانی دوباره گرفتند و هم تولید ماهی رونق گرفت.

داستان از استخر بزرگ دانشگاه آزاد باقی آغاز شد. استخری با طراحی حرفه‌ای که سال‌ها بلااستفاده مانده بود. با ورود تیم کشاورزی، این ظرفیت فراموش‌شده به ۱۶ استخر کوچک‌تر تقسیم و زمینه برای شروع پرورش ماهی فراهم شد. در یک سال، دو دوره پرورش قزل‌آلا و سپس تیلاپیا در این مجموعه انجام شد و دانشگاه با دریافت وام از صندوق پژوهش و فناوری، توانست سیستم آبیاری را اصلاح و مصرف آب را بهینه‌سازی کند. کار به همین‌جا ختم نشد و همین بهینه‌سازی آبی تأثیر غیرمنتظره‌ای به دنبال داشت و نخل‌ها و باغ‌های پسته‌ای که در رکود به سر می‌بردند، حالا سرسبز و زنده شدند. درواقع با یک تیر دو نشان زده شد؛ استخرهایی که زمانی بلااستفاده بودند، نه تنها ماهی تولید می‌کنند بلکه به درختان نیز آب و جان می‌رسانند.

درواقع در کنار این پروژه، باغ نخل، پسته و زیتون نیز که در مجاورت استخر قرار دارند، وارد چرخه بهره‌وری شده‌اند. آن‌طور که دهقانی اشکذری، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان

وقتی گوسفندهای دوقلوزا جای خالی بودجه را پرکردند

در گوشه‌ای از زمین‌های دانشگاه آزاد واحد ساوه، سال‌ها یک گاوداری خاموش، نشانی از روزهای پررونق گذشته‌اش را با خود حمل می‌کرد؛ دیواری فروریخته، سقفی فرسوده و هیچ صدایی جز سکوت. همه چیز از جایی تغییر کرد که رئیس قفید دانشگاه تصمیم گرفت نگاه تازه‌ای به این دارایی‌های بلااستفاده شود و پایلوت طرح تولید بره «هتروز» و «همو» به منظور افزایش ظرفیت دوقلوزایی توسط یکی از استادان توانمند گروه کشاورزی و علوم دامی دانشگاه آزاد واحد ساوه اجرا شود.

کار ابتدا با ۲۰ رأس دام شروع شد؛ اقدامی کوچک برای سنجش امکان‌پذیری و بازده اقتصادی پروژه. این گام نخست اما با موفقیت همراه شد و نشان داد زمین و سازه‌های خاک خورده دانشگاه همچنان نفس می‌کشند. همین تجربه باعث شد این واحد برای

توسعه طرح، از صندوق نوآوری و فناوری دانشگاه آزاد درخواست وام کند و درنهایت، طرح پرورش دام به عنوان یک پروژه دانش‌بنیان با دریافت ۳ میلیارد تومان وام، وارد فاز اجرایی شود.

نقطه‌عطف ماجرا، احیای گاوداری متروکه دانشگاه بود که حالا طرح پرورش گوسفند دوقلوزا در آن در حال اجراست؛ طرحی که نه تنها جنبه اقتصادی دارد، بلکه فرصتی عملیاتی برای حضور دانشجویان دامپزشکی و مشارکت اعضای هیئت علمی در میدان واقعی کار را نیز فراهم کرده است. نژاد دوقلوزا با دو بره در هر زایش، ظرفیت سوددهی بالایی دارد و می‌تواند با قیمت‌هایی تا ۴۰ میلیون تومان به فروش برسد؛ یعنی دو برابر دام‌های معمولی. این ویژگی باعث شد ساوه به نخستین پایگاه منطقه‌ای برای پرورش این نژاد در غرب کشور تبدیل شود.

با همامخکی‌هایی که در دوره ریاست شهید دکتر طهرانچی انجام شد، ۴۳ رأس گاو از دانشگاه آزاد اراک نیز به ساوه منتقل شدند. حالا یک مجموعه گاوداری که سال‌ها متروکه بود، به طور مؤثر در حال فعالیت است و ظرفیت نگهداری ۱۵۰ رأس دام را دارد. آن طور که مجتبی یوسفی‌راد، رئیس دانشگاه آزاد ساوه به «فرهیختگان» گفته بازگشت سرمایه پروژه نیز به‌طور دقیق برآورد شده است. به گفته او سرمایه‌گذاری ۳ میلیارد تومانی طی سه سال بازخواهد گشت و پس از آن، پروژه وارد فاز سوددهی می‌شود. اما این تنها یک پروژه اقتصادی نیست. در دل آن، کار علمی زنده است. استادان دامپزشکی و دامپروری در میدان اجرای پروژه نقش محوری دارند و دانشجویان از نزدیک در چرخه تولید، پرورش، درمان و پایش داده‌ها مشارکت می‌کنند. حتی ساختار اداره طرح‌ها هم مبتنی بر مدل هیئت‌عاملی است؛ الگویی که دانشگاه را از بوروکراسی‌های سنگین نجات داده و اجرای سریع پروژه‌ها را ممکن کرده است. در کنار ماجرای طرح همو و هتروز، باغ زیتون ۷ هکتاری احیا شده یا وضعیت باغ پسته دو هکتاری واحد مورد بازبینی، هرس و پیوند قرار گرفته و باغ ۲ هکتاری انار واحد همو دوباره جان گرفت.

«نان کامل» پاسخ فناورانه به دغدغهٔ امنیت غذایی

دانشگاه آزاد استان البرز یکی دیگر از دانشگاه‌هایی است که توانسته از ظرفیت‌های بلااستفاده یا کم‌استفاده خود به شکل مؤثر مولد شود. سال‌ها دو قطعه زمین بزرگ در ماهدشت و مهرشهر کرج، از جرخه اصلی آموزش و تولید خارج مانده بودند؛ زمین‌هایی که یا برای کشت محدود علوفه مورد استفاده قرار می‌گرفتند یا در حاشیه‌ای از دانشگاه، در حال فراموشی بودند. اما تغییر نگاه در مدیریت دانشگاه آزاد باعث شد این قطرفت‌های خاک خورده به موتور محرک توسعه علمی، فناورانه و اقتصادی واحد تبدیل شوند.

«مرکز فرآوری نان کامل» پروژه‌ای است که در یکی از این اراضی و در مهرشهر اجرا شد. پروژه‌ای که مستقیماً به دست شهید طهرانچی افتتاح شد. خاطره چند جانه نانی که به دست دکتر طهرانچی آماده شد و در تنور قرار گرفت، هنوز در ذهن فعالان این مرکز هست.

زمین ۱۳ هزار و ۵۰۰ مترمربعی دانشگاه در مهرشهر پیش‌تر دانشکده کشاورزی بود اما به مرور زمان از چرخه استفاده خارج شد. بنا تأکید دکتر طهرانچی بازتعریفی کامل از کاربری آن صورت گرفت و بخشی از ساختمان‌های این دانشکده به مدرسه تبدیل شده، بخشی به کلینیک دام‌های کوچک و بخش دیگر به دو سرای نوآوری تخصصی در حوزه کشاورزی و مواد تعلق گرفت.

در همین پروژه، طرح تولید سبزی‌های میکروگرین و اجرای پروژه «نان کامل» نیز به جریان افتاده است.

البته نمونه‌های دیگری هم از مولدسازی پتانسیل‌های مغفول مانده دانشگاه آزاد در استان البرز وجود دارد که با پیگیری دکتر طهرانچی مورد بهره‌برداری قرار گرفت. مانند زمینی با مساحت ۱۷/۵ هکتار در ماهدشت که پیش‌تر تنها بخشی از آن برای کشت علوفه مورد استفاده قرار می‌گرفت و بقیه آن بایر بود اما در حال حاضر به یکی از مهم‌ترین پروژه‌های کشاورزی نوین دانشگاه آزاد تبدیل شده است که با دستور شهید طهرانچی به عنوان یک مرجع در توسعه فناوری گلخانه‌ای قرار است مورد استفاده دیگر واحدهای دانشگاهی هم باشد. ۱۰ هکتار از اراضی ماهدشت در مسیر احداث گلخانه‌های هوشمند قرار گرفته و با طراحی دقیق، «مرکز نوآوری کشاورزی» در همین فضا پایه‌گذاری شده است. در دل این مرکز، علاوه بر گلخانه‌ها، طرح‌هایی مثل مرکز کشت بافت گیاهی، پرورش قارچ‌های خوراکی و دارویی، و احداث سردخانه و واحد سورتینگ نیز در حال اجراست؛ ساختارهایی که نه تنها ارزش افزوده بالایی دارند، بلکه حلقه‌های اصلی در زنجیره علم و تولید و امنیت غذایی محسوب می‌شوند.

دو فضایی که زمانی تنها هزینه نگهداری به دانشگاه تحمیل می‌کردند، اکنون به کانون‌های تولید درآمد، اشتغال و نوآوری تبدیل شده‌اند. بدون شک یکی از دلایل موفقیت این پروژه‌ها، نگاه هیئت‌عاملی به مدیریت کشاورزی بوده است. یک هیئت عامل هفت‌نفره در کنار مشارکت مستقیم بیش از ۱۵ عضو هیئت علمی و همراهی جمعی از دانشجویان، مسیر اجرای این پروژه را تسهیل کرده‌اند. قبل از تکمیل کامل گلخانه‌ها، حدود ۲۰ نفر در این مجموعه‌ها مشغول به کار شدند. آن طور که رئیس دانشگاه آزاد استان البرز به «فرهیختگان» گفته است پس از اتمام پروژه، ظرفیت اشتغال‌زایی این مجموعه به حدود ۲۰۰ نفر خواهد رسید.

اما این تغییر فقط به جنبه مالی محدود نمی‌شود. واحد کرج در کنار پیگیری بهره‌برداری اقتصادی، به شکل مؤثری دانشجویان را نیز وارد جریان تولید و تجربه عملی کرده است. حدود ۳۰ نفر از استادان و بیش از ۱۵ نفر از دانشجویان در اجرای پروژه‌ها مشارکت دارند؛ از طراحی و نظارت بر سازه‌ها گرفته تا اجرای مستقیم طرح‌های کشاورزی و فناورانه. درآمد حاصل از این پروژه‌ها نیز چشمگیر است. آن‌طور که رئیس دانشگاه آزاد اسلامی استان البرز پیش‌بینی کرده است در سال آینده، مجموع درآمد پروژه‌های کشاورزی واحد کرج به بیش از ۶۰ میلیارد تومان می‌رسد.

درآمد ۳۰ میلیارد تومانی از مولدسازی با پرورش ماهیان گرمابی

دانشگاه آزاد واحد اهواز سال‌ها بخشی از دارایی‌های فیزیکی و امکانات خود را در اختیار افراد یا نهادها قرار داده بود؛ مجموعه‌هایی مانند برخی از زمین‌ها، گاوداری، مرغداری و گوسفندداری که در واحدهای اهواز، ایذه و بهبهان با تعطیل شده و یا با قیمت پایین اجاره داده شده بودند و عملاً نسبت مستقیم با فضای آموزش و پژوهش دانشگاه نداشتند.

این روند اما در سال ۱۴۰۳ با تصمیم مدیریتی متوقف شد. واحد با دستور و تأکیدات شهید طهرانچی تصمیم گرفت به جای ادامه سیاست اجاره دادن اماکن، خود مستقیماً وارد میدان شود. بنابراین دارایی‌های راکد و مجموعه‌های غیرفعال احیا شدند، مدیریت واحدهای دامپروری و کشاورزی به خود دانشگاه بازگشت و پروژه‌ای در ابعادی بزرگ کلید خورد.

زمین بلااستفاده واحد اهواز در سال ۱۴۰۲ تبدیل به استخر پرورش ماهی شد. فاز اول پروژه در زمینی به مساحت ۲۸ هکتار آغاز شد که به ماهیان گرمابی اختصاص یافت. این پروژه در سال بعد گسترش پیدا کرد و به سطح ۴۲ هکتار رسید. آن طور که شهرام لک، رئیس دانشگاه آزاد استان خوزستان گفته نتیجه این تغییر رویکرد شگفت‌انگیز بود و درآمد ۳۰ میلیارد تومانی تنها در یک سال را به دنبال داشت. این عدد، دانشگاه آزاد اهواز را وارد مرحله تازه‌ای از خودکفایی و تحول مالی کرد.

همزمان با این پروژه‌ها، احیای واحدهای دامپروری نیز جدی دنبال شد. مجموعه‌ای که به پشتوانه صندوق پژوهش و فناوری دانشگاه به چرخه تولید وارد شد. اما آنچه در این پروژه‌ها اهمیت دارد، فقط درآمدزایی نیست. حضور مؤثر اعضای هیئت علمی در طراحی و اجرای این طرح‌ها، گامی مهم در تحقق دانشگاه نسل سوم محسوب می‌شود. به جای آموزش صرف نظری، واحد اهواز به بستری برای تجربه واقعی و کار در میدان تبدیل شده است. البته به گفته رئیس دانشگاه آزاد استان، هرچند هنوز پای دانشجویان به شکل کامل به این طرح‌ها باز نشده، اما برنامه‌ریزی برای جذب آن‌ها، به ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی، به صورت جدی در حال انجام است.

این اتفاقات را نمی‌توان بدون اشاره به نقش راهبردی شهید دکتر طهرانچی در مدیریت کلان دانشگاه آزاد نادیده گرفت. تأکید او بر بهره‌برداری از دارایی‌های بلااستفاده، ورود اساتید به میدان عمل و استفاده از ظرفیت‌های پژوهشی برای درآمدزایی، مسیر این تحولات را هموار کرد. امروز، واحد اهواز فقط یک مرکز آموزشی نیست؛ بلکه تبدیل به بازیگری اقتصادی در استان خوزستان شده است، با طرح‌هایی که هم مزیت محلی دارند، هم آینده‌دار هستند و هم می‌توانند الگویی برای واحدهای مشابه باشند.

مرکز تحقیقاتی لاهیجان چگونه قطب پرورش ماهی خاویاری شد؟

در منطقه‌ای آرام و مرطوب نزدیک ساحل دریای خزر، ساختمانی در چمخاله لنگرود سال‌ها صرفاً کاربری آموزشی داشت. مرکزی که با عنوان مرکز تحقیقات علوم شیلاتی و فنون دریایی دکتر کیوان که در سال ۱۳۸۵ راه‌اندازی شد و به آموزش دانشجویان رشته شیلات اختصاص داشت. ساختمانی که با کاهش پذیرش دانشجو در این رشته به‌تدریج خاموش شد و ظرفیت آن بلااستفاده ماند اما در جریان تحولات اخیر دانشگاه به یکی از مراکز فعال پرورش ماهیان خاویاری تبدیل شده است.

تحول از جایی آغاز شد که برداشت اولیه خاویار از همین مرکز صورت گرفت؛ پروژه‌ای که اگرچه کوچک بود، اما نشان داد ظرفیت تولید وجود دارد. همین موفقیت اولیه باعث شد شهید دکتر طهرانچی، دستور توسعه این مرکز را صادر کند. در آخرین ماه حضور او در دانشگاه آزاد، تسهیلاتی از صندوق پژوهش و فناوری به این پروژه اختصاص یافت و با اخذ مجوزهای لازم، مسیر برای توسعه مرکز، هیئت عامل شد و تأسیس سرای نوآوری فناوری‌های شیلاتی هموار شد.

حالا دیگر این مرکز آن ساختمان آموزشی بلااستفاده نیست؛ فضایی ۲٫۷ هکتاری در نزدیکی رودخانه با مجموعه‌ای از استخرها، تأسیسات تصفیه آب و زیرساخت‌های تولیدی که قرار است ظرفیت تولید گوشت ماهی در آن تا پایان امسال به ۲۵ تن برسد. آن طور که سهیل شکری، رئیس دانشگاه آزاد واحد لاهیجان به «فرهیختگان» گفته تولید خاویار در سطح محدود باقی مانده، زیرا ماهیان خاویاری به پنج سال زمان برای رسیدن به سن برداشت نیاز دارند. به گفته او فعلاً برداشت خاویار در همان سطح محدود سالیانه ۵ تا ۱۰ کیلو ادامه دارد. در حال حاضر، سالانه بین یک تا دو کیلو خاویار از این مرکز استخراج شده است. اتصال میان تولید و آموزش علمی، محور اصلی این تحول است که نباید از آن غافل شد. به گفته شکری حدود پنج نفر از اعضای هیئت علمی رشته شیلات، به صورت مستقیم در این مرکز فعالیت دارند. همچنین رشته‌های دامپزشکی و محیط زیست برای پشتیبانی علمی وارد پروژه شده‌اند. حالا هرچند ساختمان فیزیکی تغییر چندانی نکرده، اما جان تازه‌ای گرفته است. به گفته رئیس دانشگاه آزاد واحد لاهیجان مرکز شیلات لاهیجان اکنون در حال حرکت به سمت خودگردانی است؛ یعنی کاهش وابستگی به شهریه از طریق درآمد حاصل از تولید ماهی و خاویار با همان مدلی که شهید طهرانچی از آن به عنوان دانشگاه مسئله‌محور یاد می‌کرد. مدلی که نه فقط به توسعه علمی، بلکه به ایجاد درآمد پایدار و تولید ثروت از دارایی‌های مغفول دانشگاه منجر می‌شود. چمخاله حالا دیگر فقط یک نقطه روی نقشه نیست؛ قطب جدیدی است برای شیلات کشور.

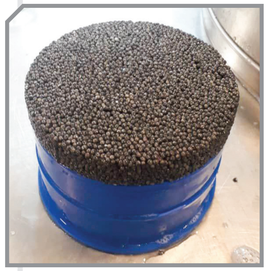

احیای رشتهٔ شیلات در واحد چابهار

رشته شیلات در دانشگاه آزاد اسلامی واحد چابهار، سال‌ها بود که به دلایلی مختلفی تعطیل مانده بود؛ رشته‌ای که می‌توانست متناسب با ظرفیت‌های منحصربه‌فرد سواحل مکران، نقشی کلیدی در توسعه علمی، اقتصادی و زیست‌محیطی منطقه ایفا کند. اما سرانجام در سال ۱۴۰۳، پس از ۱۵ سال تعطیلی بالاخره، این رشته دوباره احیا شد. پروژه‌ای که منشأ این تغییر شد، طرح پرورش میگو در منطقه گواتر است؛ خلیجی کوچک و قدیمی در طول ساحل مکران در دریای عمان. در سال ۱۴۰۳، دانشگاه موفق شد از یک مزرعه ۲۰ هکتاری، ۳۰ تن میگو برداشت کند. فاز بعدی این پروژه برای سال ۱۴۰۴ طراحی شده و قرار است دو مزرعه جدید هرکدام به وسعت ۴۰ هکتار، با هدف برداشت ۷۰ تن میگو ایجاد شود.

در حال حاضر با مشارکت بخش خصوصی، ۲۰ دانشجو در رشته شیلات جذب شدند. از این تعداد، ۱۰ نفر با بورسیه کامل در قالب طرح پویش تحصیل می‌کنند؛ طرحی که با نام اشتغال همزمان با تحصیل نیز شناخته می‌شود و دانشجویان را در زمان تحصیل با بازار کار نیز آشنا می‌کند. فعال‌سازی دوباره این رشته، تنها در حد بازگشایی کلاس‌ها باقی نماند. هم زمان، سه عضو هیئت علمی متخصص در حوزه شیلات به طور فعال وارد میدان شدند و با مشارکت بخش خصوصی، دو طرح بزرگ را کلید زدند که حالا در حال گسترش است.

پروژه دیگری فعال در دانشگاه آزاد استان سیستان‌وبلوچستان پرورش ماهی در قفس است؛ اقدامی که برای نخستین‌بار در دانشگاه آزاد اجرا می‌شود. در این طرح، دو قفس پرورش ماهی در آب‌های ساحلی مستقر شده‌اند و ۲ هزار بچه ماهی از گونه سی بس (Sea bass) در حال رشد هستند. آن طور که کامبیز نرماشیری، رئیس دانشگاه آزاد استان سیستان‌وبلوچستان پیش‌بینی کرده در برداشت نخست، ۴ تن ماهی پرورش یافته در قفس برداشت و صید می‌شود.

این اقدامات، بخشی از یک برنامه جامع‌تر در دانشگاه آزاد چابهار برای تکمیل زنجیره تولید آبزیان است، یعنی تکمیل شبکه تولید ماهی و میگو.

زمین‌های بلااستفادهٔ واحد آزادشهر نهالستان شدند

دانشگاه آزاد واحد آزادشهر پنج هکتار زمین داشت که پیش‌تر بخشی از آن برای کشت شالی استفاده می‌شد، اما کمبود آب باعث شده بود فقط دو هکتار از زمین زیر کشت برود و سه هکتار بلااستفاده باقی بماند. همین دغدغه باعث شد تا دکتر طهرانچی در سال ۱۴۰۲ در جلسه‌ای به مسئولان واحد آزادشهر پیشنهاد داد تا به سمت کشت محصولاتی بروند که میزان آب مصرفی کمتری دارند. به همین دلیل بود که از پایز همان سال، طرح نهالستان روی همین زمین‌ها آغاز شد؛ پروژه‌ای که هدف آن کاشت نهال‌های مثمر و غیرمثمر با استفاده از سیستم نوین آبیاری قطره‌ای بود. این شیوه آبیاری نه‌تنها مصرف آب را به شکل قابل توجهی کاهش داد، بلکه امکان بهره‌برداری از تمام پنج هکتار زمین را فراهم کرد. نهالستان واحد آزادشهر شامل انواع نهال‌های آلو، خرمالو، زردآلو، گیلاس و همچنین زیتون تلخ و نهال سیدار است که برای مناطق خشک مناسب هستند. نکته قابل توجه این است که این پروژه علاوه بر درآمدزایی و حفظ منابع آبی، فضایی عملی و آموزشی برای دانشجویان رشته گیاه‌پزشکی فراهم کرده تا بتوانند از نزدیک درگیر فعالیت‌های کشاورزی شوند و تجربه عملی کسب کنند. یکی از مهم‌ترین دلایل موفقیت این طرح، هیئت عاملی شدن مدیریت کشاورزی دانشگاه بود. این مدل مدیریتی باعث افزایش احساس تعلق و مشارکت استادان در پروژه‌ها شده و آن‌ها را به عنوان مروج و عامل ترویج کشاورزی نوین در منطقه فعال کرده است. نکته مهم دیگر این که طرح نهالستان نه‌تنها بحران آب را در این واحد دانشگاهی کاهش داده بلکه تا اسفندماه سال گذشته برای بیش از ۵۰۰ نفر اشتغال مستقیم ایجاد کرده است. این موضوع باعث شده دانشگاه آزاد آزادشهر به عنوان یک قطب کشاورزی پایدار در استان گلستان شناخته شود و انگیزه‌ای قوی برای دانشجویان و کشاورزان محلی به وجود آورد تا به سمت کشاورزی کم‌آب و پایدار حرکت کنند. این پروژه نمونه‌ای از تحول اساسی در بهره‌برداری از ظرفیت‌های بلااستفاده دانشگاه است؛ جایی که زمین‌های قدیمی و منابع محدود با رویکردی نوین و علمی به فرصت‌هایی برای آموزش، پژوهش و درآمدزایی تبدیل شده‌اند.

کاشت کاکتوس‌ها در دل زمین‌های شوره‌زار

در حاشیه شمال شهر جهرم، جایی که خاکش به جای کشاورزی، معمولاً میزبان خار و خاشاک است، ردیف‌هایی از کاکتوس‌های سبز جان گرفته‌اند. تا همین چند سال پیش، بخشی از زمین‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد جهرم درختان زیتونی را در خود جای داده بود؛ درختانی که مربوط به طرح قدیمی طبیعی بودند، اما نه ثمری داشتند و نه فایده‌ای برای دانشگاه. درختانی به اصطلاح نرک و بی‌ثمر! آب کم، خاک شور و ساختار غیراقتصادی. این اراضی را به زمینی بلااستفاده بدل کرده بود؛ تا اینکه ایده‌ای در شورای راهبردی کشاورزی دانشگاه آزاد شکل گرفت و قرار شد از این زمین‌ها به شکل بهتری استفاده شود. نخستین جرقه این تغییر به پیشنهاد مستقیم شهید دکتر طهرانچی زده شد؛ او با تأکید بر بهره‌وری املاک دانشگاهی، تیمی را از شورای راهبردی کشاورزی به منطقه اعزام کرد و به سرعت ایده را به طرح رساند. آن طور که سیدکوروش سوروزاده، رئیس دانشگاه آزاد واحد جهرم می‌گوید جنس خاک این منطقه آن قدر فقیر و شور است که کشت مرکبات، برخلاف آنچه در منطقه رایج است، نه صرفه اقتصادی دارد و نه امکان زیستی. آب چاه‌های کم‌عمق نیز شور و با EC بالای ۷۰۰۰ است. به گفته او مشخص شد که با این وضعیت، دیگر نمی‌شود مثل همیشه فکر کرد. باید گیاهی کاشته می‌شد که مناسب همین اقلیم باشد. از دل این رویکرد تازه، پروژه‌ای مشترک میان دانشگاه، جهاد کشاورزی، منابع طبیعی و بخش خصوصی شکل گرفت. فاز نخست آن، در سال ۱۴۰۳ کاشت کاکتوس «اپونتیا» در ۱۵ هکتار از اراضی بلااستفاده دانشگاه بود؛ گونه‌ای که نه تنها در برابر کم‌آبی مقاوم است، بلکه میوه